

УДК 336.717.6(075)

ВІНІЧУК МАРІЯ,*кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів та обліку
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ОБЛІК ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ У КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У статті визначено основні проблеми обліку валютних операцій в Україні крізь призму забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави. На основі емпіричних досліджень із використанням програмного пакету MS Excel проведено дослідження та прогнозування рівня зовнішньоекономічної безпеки України. З метою вдосконалення обліку валютних операцій у контексті здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємств запропоновано гармонізацію вітчизняної та міжнародної системи обліку із застосуванням міжнародних стандартів у національній системі бухгалтерського обліку.

Ключові слова: валютні операції; зовнішньоекономічна безпека; курсові різниці; іноземна валюта; система бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Постановка проблеми. Посттрансформаційний етап розвитку економіки, особливо в період посткризового становлення, потребує вдосконалення економічних, політичних, фінансових та соціальних інститутів із залученням значних фінансово-кредитних ресурсів. Певна стабілізація окремих макроекономічних показників на сучасному етапі за умов тривалого збереження структурних дисбалансів вітчизняної економіки на тлі відновлення світової економіки, скорочення споживчого попиту на світових ринках у поєднанні з девальвацією гривні не дає підстав для висновку про забезпечення стійкості до вірогідних фінансово-економічних потрясінь. Одним із головних критеріїв оцінки ефективності державної політики та діяльності органів державної влади під час реформування й розвитку економічної системи держави, зокрема регулювання змін її фінансово-кредитної сфери, є залучення додаткових фінансових інвестицій від нерезидентів України. Гарантування чесності й прозорості іноземного інвестування в економіку країни з метою збереження економічної незалежності держави та її конкурентоспроможності спонукало до активізації наукових досліджень у цій сфері.

Питання гармонізації вітчизняної та міжнародної системи обліку із застосуванням міжнародних стандартів у національній системі бухгалтерського обліку все ще залишається дискусійним та не знайшло вичерпного відображення як серед науковців, так і серед практиків. Проте в сучасних умовах з метою підвищення прозорості фінансової звітності вітчизняних суб'єктів господарювання, забезпечення її зіставлення зі звітними іноземних компаній, сприяння залученню іноземних інвестицій застосування міжнародних стандартів для ведення обліку й складання фінансової звітності є вкрай необхідним у першу чергу для тих підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність [1, с. 35]. Водночас надзвичайно актуальною в цьому контексті залишається проблема управління валютним курсом, від кількісного рівня та динаміки якого залежать практично всі економічні процеси в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Навколо питань, пов'язаних з обліком впливу змін валютних курсів на бухгалтерський облік та фінансову звітність, уже багато років тривають гострі дискусії серед зарубіжних науковців і практиків, зокрема Р. Алібера, С. Стікнея, Ф. Чоя [3], Дж. Флавера, Л. Лоренса, Г. Мюллера, К. Ноубса, Р. Паркера. Проблемам обліку операцій в іноземній валюті присвячені праці О. Г. Богодух, С. Галещук [10], С. Голова [1], Т. Демчук, Р. Коршикової [4], І. О. Лукашової, І. Чалого та ін. Проте, незважаючи на важливість отриманих результатів, значна частина питань щодо методики відображення інформації про операції в іноземній валюті у фінансовій звітності залишаються невирішеними й потребують подальших досліджень.

Мета статті - дослідити проблеми обліку валютних операцій у контексті здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- визначити основні проблеми обліку валютних операцій в Україні крізь призму забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави;

- на основі емпіричних досліджень із використанням програмного пакету MS Excel провести дослідження та прогнозування рівня зовнішньоекономічної безпеки України;

- визначити шляхи вдосконалення обліку валютних операцій у контексті зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу. Основні принципи, методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції в іноземних валютах і порядок відображення показників статей фінансової звітності господарських одиниць за межами України в грошовій одиниці України найбільш детально визначено у М(С)БО 21 "Вплив змін валютних курсів" [2]. Згідно з цим положенням, операціями в іноземній валюті вважаються господарські операції, вартість яких виражена в іноземній валюті, або господарські операції, що

потребують розрахунків у іноземній валюті. Валютою України визначено грошові знаки у вигляді банкнот, монет, що перебувають в обороті і є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обороту або такі, що вилучаються із нього, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обороті. Національною валютою України затверджено гривню, тому бухгалтерський облік і звітність в Україні ведуться у гривнях.

З 1 січня 2002 року європейська спільнота користується єдиною уніфікованою грошовою одиницею - євро. Національна валюта дванадцяти країн Європейської валютної спілки (Бельгія, Німеччина, Іспанія, Франція, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Фінляндія, Австрія, Греція) вилучена з готівкового й безготівкового обігу та замінена євровалютою. Вільноконвертовані валюти, як правило, використовуються при визначенні валюти ціни. На території України використовується різного роду іноземна валюта, яка класифікується на: 1 група - ВКВ - вільно конвертована валюта, що широко використовується для здійснення платежів у міжнародних операціях і продається на головних валютних ринках світу. Ця валюта має повний зовнішній і внутрішній обіг, вона вільно й необмежено обмінюється на іншу іноземну й національну валюту; 2 група - валюта, що широко не використовується для здійснення платежів у міжнародних операціях і не продається на головних світових валютних ринках [3, с. 41]; 3 група - іноземна валюта з обмеженою конвертацією, курси якої встановлюються Національним банком України тільки за окремими валютами. До цієї групи відносять національні валюти, що функціонують у межах країн і є засобом платежу за товари, послуги та інші розрахунки - якщо це обумовлено договором. Обмін валюти, її конвертація є фізичним обміном однієї валюти на іншу, тоді як перерахунок валюти означає лише зміну оцінки певних об'єктів у грошовому вираженні [Там само, с. 67].

У світовій торгівлі роль основної валюти виконує долар США, за допомогою якого здійснюється переважна частина міжнародних розрахунків, фіксуються світові ціни на більшість товарів, сировину, паливо, значну частину готових виробів, а також тарифів за різні види послуг. Здебільшого в Україні в зовнішньоекономічних розрахунках використовується євро або долар США.

Облік валютних операцій підприємств за міжнародними стандартами - це лише один із найважливіших аспектів гармонізації вітчизняної та міжнародної системи обліку. Оскільки при здійсненні операцій в іноземній валюті практично в кожному випадку (експорт, імпорт, кредит, інвестиції тощо) контрагентом виступає іноземний суб'єкт господарювання, то невід'ємною умовою є використання іноземної валюти. Згідно із чинним законодавством України, такий контрагент є користувачем фінансової звітності, адже він потребує інформації про діяльність підприємства для прийняття правильних рішень [4, с. 13]. Підприємства, що розраховуються з контрагентами-нерезидентами іноземною валютою, завжди мають справу з коливанням валютного курсу, при якому виникають курсові різниці - різниця між оцінками однакової кількості одиниць іноземної валюти при різних валютних курсах, яку визначають як (формула 1):

$$KP = MC \times (Курс2 - Курс1), \quad (1)$$

де: MC - вартість монетарної статті (заборгованості або інвалюти) іноземних грошових одиниць; Курс2 - курс НБУ на дату визначення KP (дату балансу або дату розрахунків); Курс1 - курс НБУ на дату попередньої оцінки монетарної статті в інвалюти (дата її первісного визнан-

ня або дата балансу). Оскільки курс НБУ може коливатися в обидва боки, то курсові різниці бувають додатними та від'ємними. Курсові різниці впливають на прибуток або збиток підприємства (табл. 1).

Таблиця 1. - Вплив курсових різниць на фінансовий результат діяльності підприємств

Зміна валютного курсу	Монетарні активи	Монетарні зобов'язання
Курс2 > Курс1	Дохід	Витрати
Курс2 < Курс1	Витрати	Дохід

Інтерпретація курсової різниці залежить від тенденції зміни валютного курсу і характеру монетарної статті. МСБО 21 не визначає, до складу яких саме статей доходів і витрат слід включати курсові різниці. Тому на практиці існує два підходи до відображення курсових різниць у звіті про прибутки й збитки. Відповідно з базовим підходом МСБО 21 курсові різниці, пов'язані з монетарними статтями, відображаються в обліку як доходи або витрати того періоду, у якому вони виникають. Варто зауважити, що курсові різниці, відповідно до стандартів бухгалтерського обліку виникають на дату проведення операції або на дату складання бухгалтерської звітності і лише за монетарними статтями. Позитивні курсові різниці обліковуються за Кт 714 "Дохід від операційної курсової різниці" або Кт 744 "Дохід від неопераційної курсової різниці", а від'ємні - за Дт 945 "Витрати від операційної курсової різниці" або Дт 974 "Витрати від неопераційної курсової різниці".

Водночас важливим аспектом залишається дотримання основних правил розрахунку курсових різниць, а саме: 1) курсові різниці визначаються лише за монетарними статтями балансу; 2) для розрахунку курсової різниці використовують лише курс НБУ; 3) курсові різниці визначають на кожну дату балансу й дату здійснення господарської операції [5, с. 13]. Тому на сучасному етапі економічного розвитку України дуже важко спрогнозувати курс національної валюти до іноземних. Коливання бувають різкими й непередбачуваними та впливають на діяльність підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. У таких підприємств виникають ризики негативного впливу коливання валютних курсів на операції з експорту та імпорту товарів. Операції в зовнішньоекономічній діяльності, розрахунки за якими проводяться в іноземній валюті, у бухгалтерському обліку відображають у гривнях. Для цього іноземну валюту перераховують у гривні за офіційним валютним курсом НБУ на початок дати здійснення операції. Безготівкові розрахунки в іноземній валюті за операціями дозволено відображати в сумі, що її визначено в документах банку, з огляду на особливості застосування банком валютного курсу на дату здійснення операції. Головною умовою таких розрахунків є дотримання вимог податкового й митного законодавства в частині застосування валютного курсу.

Зважаючи на стійку нестабільність економічної ситуації на внутрішньому ринку України в більшості вітчизняних підприємств виникає прагнення переорієнтуватися на зовнішній ринок. При веденні операцій у зовнішньоекономічній діяльності виникають нові загрози й ризики для господарюючого суб'єкта, чим спричинюється вплив на зовнішньоекономічну безпеку підприємств і держави, під якою розуміють такий стан відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, що забезпечує мінімізацію збитків держави від дії негативних зовнішніх

Рис. 1. Прогнозні оцінки динаміки рівня зовнішньоекономічної безпеки в Україні у 2000-2018 рр. (2016-2018 рр. - прогнозні оцінки)
[Розраховано за даними 6; 7].

економічних чинників та створення сприятливих умов розвитку економіки завдяки її активній участі у світовому розподілі праці [6, с. 31]. Варто зазначити, що рівень зовнішньоекономічної безпеки України (рис. 1) не має стійкої тенденції. З 2000 р. його значення зменшилося на 21 % - з 50 % до 29 % [7].

Починаючи з 2013 р. спостерігаються позитивні зрушення щодо цього показника. Економетричні дослідження рівня зовнішньоекономічної безпеки, за допомогою яких здійснено його оцінку та прогнозування на основі трендової моделі (апроксимації) з використанням пакету Excel, доводять подальше підвищення рівня зовнішньоекономічної безпеки до 60 % у 2018 р. Такий оптимістичний прогноз свідчить про збільшення обсягів експорту, поліпшення рівня диверсифікації експортно-імпорتنних операцій з країнами-партнерами.

За таких умов пріоритетним завданням стає забезпечення подальшого підвищення рівня зовнішньоекономічної безпеки держави шляхом покращення структури експорту та імпорту, оскільки в процесі здійснення експортно-імпорتنних операцій і проведення відповідних розрахунків ефективність операцій в іноземній валюті суттєво коливається через недосконалість валютного ринку в Україні та девальвацію гривні на тлі трикратного скорочення міжнародних резервів Національного банку України [9]. У такому контексті необхідно зважати на те, що сфера зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання України визначає необхідність проведення розрахунків із закордонними партнерами в іноземній валюті. На сьогодні підприємства обирають власну організацію обліку трансакцій в іноземній валюті, тому мають визнавати це як елемент облікової політики [10]. У системі бухгалтерського обліку такі види розрахунків знаходять своє відображення з урахуванням вимог як чинного законодавства, так і інформаційних запитів зацікавлених осіб - власників, менеджерів, інвесторів та ін. Перелік видів діяльності, що можуть здійснюватися вітчизняними підприємствами, є достатньо широким. Як наслідок, ведення обліку та складання фінансової звітності відбувається залежно від класифікації видів зовнішньоекономічних операцій та форм розрахунків за ними.

Висновки

Таким чином, можна стверджувати, що облік розрахункових операцій в іноземній валюті ускладнюється врахуванням коливання курсів національної грошової одиниці відносно валюти контрагентів, відображенням в обліку курсових різниць, а також відстеженням порядку купівлі та своєчасності продажу іноземної валюти.

Визначивши основні проблеми обліку валютних операцій в Україні крізь призму забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави, можемо стверджувати, що показник рівня зовнішньоекономічної безпеки безпосередньо залежить від вимог податкового й митного законодавства в частині застосування валютного курсу та від ризиків його негативного впливу на операції з експорту й імпорту товарів.

Дослідження та прогнозування рівня зовнішньоекономічної безпеки України за період 2000-2018 рр. на основі трендової моделі (апроксимації) з використанням програмного пакету MS Excel доводять позитивні тенденції щодо цього показника та свідчать про підвищення рівня зовнішньоекономічної безпеки до 60 % у стратегічній перспективі.

З метою оптимізації процесу обліку валютних операцій у контексті здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємств виникає необхідність уніфікації вітчизняної та міжнародної системи обліку із застосуванням міжнародних стандартів у національній системі бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голов С. Вплив іноземних валютних курсів відповідно МСБУ / С. Голов // Бухгалтерський облік. - 2000. - № 9. - С. 35-46.
2. М(С)БО 21 "Вплив змін валютних курсів" [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.proaudit.com.ua>.
3. Choi Frederick D. S. International Accounting / Frederick D. S. Choi, Gary K. Meek. - Pearson Prentice Hall : Business & Economics, 2005. - 503 p.
4. Коршикова Р. Фінансова звітність в іноземних валютах: вплив іноземних валютних курсів і інфляція / Р. Коршикова // Бухгалтерський облік і аудит. - 2000. - № 9. - С. 13-20.
5. Літвінчук І. М. Операції в інвалюті: покрокова інструкція обліку. Бухгалтерський практикум / І. М. Літвінчук, П. М. Кричун. - К. : "ТАКС КОНЕКШНС ГРУП", 2016. - 96 с.
6. Стан економічної безпеки України у I півріччі 2014 року: Аналітичний звіт Департаменту макроекономічного прогнозування Відділу економічної безпеки та детінізації економіки Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. - 2014. - 31 с.
7. Стан економічної безпеки України у I півріччі 2015 року: Аналітичний звіт Департаменту макроекономічного прогнозування Відділу економічної безпеки та детінізації економіки Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. - 2015. - 31 с.
8. Офіційна веб-сторінка Міністерства економіки та економічного розвитку і торгівлі [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.

9. Galeshchuk S. Behavioral economics as the new mainstream in economic thinking: reinterpretation of financial and currency risks / S. Galeshchuk // *Investment Management and Financial Innovations*. - 2014. - Vol. 11, Issue 1. - P. 29-33.

10. Galeshchuk S. Neural networks performance in exchange rate prediction / S. Galeshchuk // *Advances in Intelligent Systems and Computing*. - 2016. - Vol. 172. - P. 446-452. doi: 10.1016/j.neucom.2015.03.100

Виничук Марія,

кандидат економічних наук, старший преподаватель кафедры финансов и учета Львовского государственного университета внутренних дел

УЧЕТ ВАЛЮТНЫХ ОПЕРАЦИЙ В КОНТЕКСТЕ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье определены основные проблемы учета валютных операций в Украине через призму обеспечения внешнеэкономической безопасности государства. На основе эмпирических исследований с использованием программного пакета MS Excel проведены исследования и спрогнозирован уровень внешнеэкономической безопасности Украины. С целью усовершенствования учета валютных операций в контексте осуществления внешнеэкономической деятельности предприятий предложена гармонизация отечественной и международной системы учета с применением международных стандартов в национальной системе бухгалтерского учета.

Ключевые слова: валютные операции; внешнеэкономическая безопасность; курсовые разницы; иностранная валюта; система бухгалтерского учета и финансовой отчетности.

Vinichuk Mariia,

*PhD, Senior lecturer of Finance and Accounting,
Lviv State University of Internal Affairs*

AN ACCOUNT OF CURRENCY OPERATIONS IS IN CONTEXT FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF ENTERPRISES

A slight stabilization of some macroeconomic indicators Ukraine in conditions of long-term preservation of structural imbalances in the domestic economy against the background of global economic recovery, reduce consumer demand in the global markets combined with the devaluation of the hryvnia no reason to conclude that ensure the sustainability of enterprises to the likely financial and economic turmoil. Given this situation, the article identifies the main problems of accounting of foreign exchange transactions in Ukraine through the prism of foreign software security. At present actualized issue integration into the European economic space, which leads to aggravation of the issue of financial payments in foreign currency and their reflection in the accounting business. Stand unstable economic situation in the domestic market of Ukraine leads the majority of domestic enterprises to shift to foreign markets. Foreign trade enterprises directly related to the riskiness and exposure to foreign shocks her, so constantly need to monitor the status of foreign security. Based on empirical research using the software package MS Excel, articles in the research and forecasting of external economic security of Ukraine and brought a further increase of this indicator in a strategic perspective. However, foreign financial and payment transactions engaged in enterprise involving consideration of exchange rate fluctuations, in which there are exchange differences significantly affect the financial results of the company. In order to improve the accounting currency transactions in the context of foreign trade enterprises proposed harmonization of national and international accounting systems using international standards in national accounting system and financial reporting.

Keywords: foreign exchange; foreign security; foreign exchange differences; foreign currency accounting system and financial reporting.

REFERENCES

1. Golov, S. (2000), Effect of foreign exchange rates in accordance with IAS, *Bukhhalterskyi oblik*, № 9, 35-46 (ukr).
2. M(S)BO 21 «Effects of Changes in Foreign Exchange Rates», available at: <http://www.proaudit.com.ua>.
3. Choi, Frederick D.S. & Meek, Gary K. (2005), International Accounting, *Business & Economics*, Pearson Prentice Hall, 503 p.
4. Korshykova, R. (2000), Financial statements in foreign currencies: the impact of foreign exchange rates and inflation, *Bukhhalterskyi oblik i audyt*, № 9, 13-20 (ukr).
5. Litvinchuk, I.M. & Krychun, P.M. (2016), Transactions in foreign currency, accounting step by step instruction. Accounting Practice, «TAX KONEKSHNS GROUP», Kyiv, 96 p. (ukr).
6. State Economic Security of Ukraine in the first half of 2014: Analytical Report of the Department of Macroeconomic Forecasting Department of Economic Security and Shadow Economy Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2014), 31 p. (ukr).
7. State Economic Security of Ukraine in the first half of 2015: Analytical Report of the Department of Macroeconomic Forecasting Department of Economic Security and Shadow Economy Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2015), 31 p. (ukr).
8. The official website of the Ministry of Economy and Economic Development and Trade, available at: <http://www.me.gov.ua>.
9. Galeshchuk, S. (2014), Behavioral economics as the new mainstream in economic thinking: reinterpretation of financial and currency risks, *Investment Management and Financial Innovations*, Vol. 11, Issue 1, 29-33 (eng).
10. Galeshchuk, S. (2016), Neural networks performance in exchange rate prediction, *Advances in Intelligent Systems and Computing*, Vol. 172, 446-452. doi: 10.1016/j.neucom.2015.03.100

© Виничук Марія

Надійшла до редакції 14.12.2016